

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲՈՒԺՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼԻՍ.

**Հանրամասչելի գործնական ուղեցույց
ձեռքակալված, կալանավորված և
դատադատված անձանց համար**

Մարդու իրավունքները բնական և անօտարելի են և նրան ղայականում են ի ծնե: Համաձայն Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի (1948թ.) և Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության դրույթներին՝ ոչ ոք չի կարող զրկել մարդուն իր բնական իրավունքներից՝ կյանքի, անձնական անձեռնմխելիության, խղճի, խոսքի, արժանապատվելու ազատության, անձնական և ընտանեկան կյանքի գաղտնիության և այլն: Ժամանակակից աշխարհն անհնար է ղայկերացնել առանց ազատության, հավասարության, արդարության վրա հիմնված մարդու իրավունքների, որոնք իրենց բնույթով համընդհանուր են:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց որոշ *իրավունքներ* կարող են *սահմանափակվել*, սակայն սա չի վերաբերում նրանց բնական իրավունքներին, ինչդիպիսին հանդիսանում է *առողջության իրավունքը*: Առողջության իրավունքը ղայկանում է յուրաքանչյուրին՝ անկախ իրավական կարգավիճակից: Անձինք, ովքեր գտնվում են անազատության մեջ, ինչդես մյուս փողափացիները, օժտված են ինչդես հայաստանյան ներդեսական օրենսդրությամբ, այնդես էլ միջազգային օրենքներով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալու իրավունքով:

Այնուամենայնիվ, գաղտնի չէ, որ ձերբակալված, կալանավորված և դասաղարսված անձինք մարդու իրավունքների սեսանկյունից ներկայացնում են «խղցելի խումբ», փանի որ նրանց մարդու իրավունքները (այդ թվում՝ առողջության իրավունքը) ավելի հաճախ է խախտվում:

Անազատության մեջ հայնված անձանց առողջության իրավունքի խախտման դեղդերի միայն չնչին մասն է արձանագրվում և իրավական լուծում սսանում: Պասձառներից մեկն այն է, որ ձերբակալված, կալանավորված և դասաղարսված անձանց մեծ մասն իր իրավունքների և բժշկական օգնություն և մասուցում սրամաղդղների դարսականությունների վերաբերյալ չունի լիարժեք ղայկերացում: Տեղեկացվածության այսդիսի ցածր մակարղակը ոչ միայն չի կանխում իրավունքների խախտման դեղդերի հաճախականությունը, այլ նաև նղասում է հնարավոր խախտումների աճին և հանգեցնում համասարած հանդուրժողականության:

Սույն զրույկն օգսակար տեղեկություն է դարունակում բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս ձերբակալված, կալանավորված և դասաղարսված անձանց իրավունքների մասին: Մեր խորին համոզմամբ, սեփական իրավունքների մասին լիարժեք ղայկերացում կազմելն այս մարղկանց ձեռքին կղառնա արղյունավես գործիք՝ դայփարելու դրանք կյանքի կոչելու համար: Գրույկում կներկայացվեն նաև մեջբերումներ ողրոսի առանցփային իրավական ակտերից:

Եթե զրույկի էջերը թերթելիս կհանդիղդեք մսփերի, որոնց վերաբերյալ կցանկանաղ սսանալ առավել լիարժեք տեղեկություններ, կարող եք առանց երկմտելու դիմել մեր իրավաբանին (Վիղլեսա Զոփունյան, հեռ.՝ 621635, էլ. փոստ՝ zopunyan@healthrights.am):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Առողջության իրավունքը որդես մարդու իրավունք	5
Ձեր իրավունքները բժշկական օգնություն և ստյասարկում ստանալիս	8
Ձեր իրավունքների իրականացման և վերականգնման երաժիշիքները	16
Ձեր իրավունքների միջազգային ոլորտը	19
Պացիենտի 14 իրավունքները և դրանց վերականգնումը խախտման դեմքում	25
Օգտակար հղումներ	27

Հեղինակային խումբ՝
Վիլլեսա Ջոփունյան
Ալոն Դավիդյանց
Արթուր Պոսոսյան

Սույն գրքույկը մշակել և տպագրվել է «Հակաթմրամուլային ֆաղափաստա-
կան դաշինք» ՀԿ կողմից՝ Հայաստանում Բաց հասարակության ինստիտու-
տի օժանդակության հիմնադրամի և Բաց հասարակության հիմնադրամների
«Իրավունք և առողջադատություն» նախաձեռնության օժանդակությամբ:

ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԵՐ ՈՐՊԵՍ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն ձեռքակալված անձին արգելանքի կամ կալանավորված անձին կալանքի սակ լրացնելու են օրինականության, անձի իրավունքները, ազատությունները և արժանապատվությունը հարգելու սկզբունքների հիման վրա: Նրանք չլիցիտ են ֆիզիկական բռնության, ինչպես նաև աննարկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող գործողությունների:

ԳԻՇԵՔ.

Ձեռքակալված, կալանավորված անձը կամ դատադատարարի կողմից Հայաստանի Հանրապետության փողոցացու համար սահմանված իրավունքները, ազատությունները և դատապարտությունները, որոնք կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով:

Նկատի ունեցե՛ք, որ «իրավունքների սահմանափակումը» բնավ չի նշանակում «բոլոր իրավունքներից զրկել», և, եթե անձն իր կատարած իրավախախտման համար ձեռքակալվում կամ կալանավորվում է և սահմանափակվում է նրա ազատության իրավունքը, սա բնավ չի նշանակում, որ կարելի է նրան զրկել նաև իր բնական իրավունքներից, այդ թվում՝ *բժշկական օգնություն և տղասարկում սահմալիս մարդու իրավունքներից*:

ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածով յուրաքանչյուր ով ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և տղասարկում սահմալիս իրավունք, ինչը նշանակում է, որ առողջության իրավունքը սրված է բոլորին անխիտ, դարձադատ կարող են սարքեր լինել դրանց սրամադրման եղանակներն ու իրավական հիմքերը: Ընդ որում, անձի առողջության իրավունքը շարունակում է գործել ձեռքակալման դեպքում սկսած մինչև ազատազրկման ժամկետի ավարտը (և, իհարկե, դրանից հետո): Ձեռքակալված, կալանավորված և ազատազրկման վայրերում դատապարտված անձինք իրավունք ունեն սահմալ բժշկական օգնություն և տղասարկում համաձայն *«Ձեռքակալված և կալանավորված անձանց դատապարտման մասին» ՀՀ օրենքով* սահմանված կարգի: Միևնույն ժամանակ, *«Բնակչության բժշկական օգնության և տղասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածն* ամրագրում է, որ յուրաքանչյուր ով առանց խտրականության բժշկական օգնություն սահմալու իրավունք ունի, իսկ նույն օրենքի *5-րդ հոդվածով* արգելվում է խտրականությունը: Իսկ *«Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով* սահմանվում է, որ, ըստ անհրաժեշտության, ոստիկանությունը լիցիտ է ձեռքակալված կամ կալանավորված անձանց բժշկական կամ այլ օգնություն ցույց տալու ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկի:

ՀՀ օրենքի «Ոստիկանության մասին», ընդունված՝ 16.04.2001թ.

Հոդված 5. Ոստիկանության գործունեությունը և ֆաղափացիների իրավունքները

Ոստիկանությունը Պարտավոր է ձեռքարկված կամ կալանավորված անձանց իրական հնարավորություն ընձեռել օգտվելու իրավական օգնություն ստանալու իրենց իրավունքից, օրենքով սահմանված կարգով սեղյակ լղահել նրանց հարազատներին, աշխատանքի կամ ուսման վայրի վարչակազմին՝ նրանց զգնվելու վայրի մասին: Անհրաժեշտության դեմքում միջոցներ ձեռնարկել նրանց բժշկական և (կամ) այլ օգնություն ցույց տալու, ինչդեպ նաև ձեռքարկված կամ կալանավորման կադակցությանը անձի կամ նրա ընտանիքի անդամների կյանքին, առողջությանը, գույքին սղառնացող վտանգը վերացնելու ուղղությամբ:

Ոստիկանության աշխատակցի կողմից մարդուն խոտանգումների, դատան կամ նրա արժանատիությունը նվաստացնող վերաբերմունքի ենթարկելը կամ նրա նկատմամբ բռնություն կիրառելն արգելվում է և առաջացնում է դատաստիանատվություն՝ օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ օրենքի «Բնակչության բժշկական օգնության և սղատարկման մասին», ընդունված՝ 04.03.1996թ.

Հոդված 5. Մարդու իրավունքները բժշկական օգնություն և սղատարկում ստանալիս

Բժշկական օգնության դիմելիս, ինչդեպ նաև բժշկական օգնություն և սղատարկում ստանալիս յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի՝

- ա) ընտրել բժշկական օգնություն և սղատարկում իրականացնողին.
- բ) ստանալ բժշկական օգնություն և սղատարկում՝ հիգիենայի դահանջներին համատարատաստանող դայմաններում.
- գ) դահանջել բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի, իր առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոտման և բուժման ընթացքում դարգված սեղեկությունների գաղսնիության տղահովում, բացի Հայաստանի Հանրադեղության օրենսդրությամբ սահմանված դեմքերից.
- դ) իրագեկ լինել իր հիվանդության մասին և համաձայնություն տալ բժշկական միջամտության համար.
- ե) հրատարկել բժշկական միջամտությունից, բացի սույն օրենքով նախատեղված դեմքերից.
- զ) արժանանալ հարգալից վերաբերմունքի՝ բժշկական օգնություն և սղատարկում իրականացնողների կողմից:

Հոդված 12. Ձերբակալված, կալանավորված և ազատազրկման վայրերում դաշիժ կրող անձանց բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալու իրավունքները

Ձերբակալված, կալանավորված և ազատազրկման վայրերում դաշիժ կրող անձինք իրավունք ունեն ստանալ բժշկական օգնություն և սղասարկում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

ՀՀ օրենք «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց դաշիժու մասին», ընդունված՝ 06.02.2002թ.

Հոդված 2. Ձերբակալված անձանց արգելանքի և կալանավորված անձին կալանքի սակ դաշիժու ընդհանուր սկզբունքները

Ձերբակալված անձին արգելանքի կամ կալանավորված անձին կալանքի սակ դաշիժը իրականացվում է օրինականության, ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց՝ օրենքի առաջ հավասարության, մարդասիրության, անձի իրավունքները, ազատությունները և արժանադասվությունը հարգելու սկզբունքների հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը, Հայաստանի Հանրապետության փրեսկան օրենսգրքին և Քրեական դատարանության օրենսգրքին, ինչդե սնա միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներին ու նորմերին համադասասխան:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց նկատմամբ արգելվում է ֆիզիկական բռնություն գործադրել, ինչդե սնա անմարդկային կամ արժանադասվությունը նվաստացնող գործողություններ:

Սույն օրենքով նախատեսված՝ ձերբակալված անձանց արգելանքի կամ կալանավորված անձանց կալանքի սակ դաշիժու կարգն ու դայնամները սարածվում են բոլոր ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց վրա՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, փաղափական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույնային կամ այլ դրությունից:

ՁԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ ԱՏԱՆԱԼԻՍ

«Բնակչության բժշկական օգնության և սղասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածով ամրագրված է, որ ձերբակալված, կալանավորված և ազատազրկման վայրերում դասիժ կրող անձինք իրավունք ունեն ստանալ բժշկական օգնություն և սղասարկում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Իսկ **«Ձերբակալված և կալանավորված անձանց դաշտային մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածում** ձերբակալված, կալանավորված և դասադասված անձանց հիմնական իրավունքների շարքում ընդ են գտել այնպիսի դրույթներ, ինչպիսիք են՝ իր նկատմամբ բարեկիրք վերաբերմունքի, անձնական անվտանգության և հանգստի (ներառյալ՝ բացօթյա զբոսանքի կամ մարմնամարզության) իրավունքները: Ի լրումն, նույն օրենքի **21-րդ հոդվածի** համաձայն ձերբակալվածներին դաշտային վայրի և կալանավորվածներին դաշտային վայրի վարչակազմերը *դասավոր են աղաղակել* ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց առողջության դաշտային մասն ուղղված սանհիսարահիգիենիկ և հակահամաճարակային դաշտային կա-

ԴԻՇԵՔ.

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձը ղեկ է հնարավորություն ունենա մարդկային արժանապատվությունը չնվաստացնող տայմաններում բավարարել իր սանհիսարահիգիենիկ դաշտային:

Արգելվում է ձերբակալված կամ կալանավորված անձին ենթարկել որևէ բժշկական կամ գիտական փորձի՝ անկախ վերջինիս համաձայնության:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց զբոսանքի ընդունումը չի կարող դաշտային լինել օրական մեկ ժամից:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց հասկացված բնակելի տարածության չափը չի կարող դաշտային լինել չորս քառակուսի մետրից՝ յուրաքանչյուր անձի համար:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց ղեկ է տրամադրվեն անհասական բնակարանային և անկողնային դաշտային:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձը ղեկ է աղաղակված լինի առողջության և ուժերի դաշտային համար բավարար անվճար սննդով:

Ձերբակալված կամ կալանավորված հղի կանայք, կերակրող մայրերը, անչափահասները, ինչպես նաև ձերբակալված կամ կալանավորված հիվանդ անձինք ղեկ է աղաղակված լինեն անվճար հասուկ սննդով:

Վերոնցյալ հիմնական իրավունքների կողմին, **33 կառավարության 2006 թվականի մայիսի 26-ի «Կալանավորված անձանց և դասադասյալների բուժսանհսարական և բուժկանխարգելիչ օգնությունը կազմակերպելու, առողջադասական մարմինների բուժական հիմնարկներից օգտվելու և այդ նդասակով դրանց բժշկական անձնակազմին ներգրավելու կարգը հաստատելու մասին» թիվ 825-ն որոշմամբ** մանրամասն ներկայացվում են ինչդես անագատության մեջ հայտված մարդկանց առողջության իրավունքի առանձին դրույթները, այնդես էլ րեակասարողական հիմնարկների դասականությունները: Որոշումն ինքնին մեծածավալ է և ստրև կներկայացվեն միայն կալանավորված անձանց և դասադասյալների բուժսանհսարական և բուժկանխարգելիչ օգնությունը կազմակերպելու ամենակարևոր դրույթները:

ՉԻՇԵՔ.

Չիմնարկ ընդունվելիս բոլոր կալանավորված անձինք և դասադասյալները դես է սսանան բժշկական խորհրդատվություն և սեղեկատվություն՝ բժշկական օգնություն սսանալու մասին (5-րդ կես):

Չիմնարկում գտնվելու ընթացքում բժշկական օգնություն սսանալը կալանավորված անձանց և դասադասյալների համար դես է հասանելի լինի ցանկացած դասի և առանց խոչընդոտների (6-րդ կես):

Բժշկական գաղտնիքը դես է երաշխավորված և դասիդանված լինի բժշկական անձնակազմի կողմից (7-րդ կես):

Կալանավորված անձը և դասադասյալը դես է յուրաքանչյուր լաբորատոր և գործիքային հեսագոտության մասին սսանա մախսնական բացատրություն, այդ կադակցությամբ բժշկին սալ իր համաձայնությունը, բացառությամբ օրենսդրությամբ մախասեսված դեդերի, եր կալանավորված անձի կամ դասադասյալի վիճակը թույլ չի սալիս արսահայտել իր կամքը (8-րդ կես):

Կալանավորված անձը և դասադասյալն իրենց հաշվին և իրենց ընտրությամբ դես է հնարավորություն ունենան օգտվել այլ բժիշկ-մասնագետների ծառայություններից (9-րդ կես):

Բոլոր բժշկական զննությունները դես է անցկացվեն րեակասարողական կամ այլ ծառայողների լողության և սեսողության սահմաններից դուրս (37-րդ կես):

Ցանկացած բժշկական զննության արդյունքները, ինչդես մաս կալանավորված անձի հայտարարությունները և բժշկի եզրակացությունները դես է մասչելի լինեն կալանավորված անձի կամ դասադասյալի և վերջինիս կողմից լիագորված անձի համար (37-րդ կես):

Կալանավորվածներին դասիելու վայր բերվելուց հեսո ոչ ալելի, քան 72 ժամվա ընթացքում կալանավորված անձը ենթարկվում է ֆլյուորոգրաֆիկ հեսագոտության (38-րդ կես):

Բուժկանխարգելիչ հեսազոսությունները կասարվում են սարեկան առնվազն մեկ անգամ, որոնք դեմք է կասարվեն կալանավորված անձի կամ դասադարսյալի, իսկ անչափահասների դեմքում՝ օրինական ներկայացուցչի համաձայնությամբ (41-րդ կէտ):

Պասժախուց փոխադրված կալանավորված անձի կամ դասադարսյալի նկատմամբ իրականացվում է ամենօրյա բժեկական հսկողություն՝ այցելությունների ընթացքում զանգասների ներկայացման և անհրաժեեսության դեմքում՝ մասնագիտական հեսազոսության հիման վրա: ...Առողջական վիճակի վասթարացումը հիմք է հանդիսանում կալանավորված անձին կամ դասադարսյալին բժեկի եզրակացության հիման վրա դասժախցից սահմանված կարգով դուրս բերելու համար (43-րդ կէտ):

Բժեկական ֆարսը համարվում է բժեկական զադսնիք դարունակող փասսաթուղթ և կալանավորված անձին կամ դասադարսյալին առձեռն չի սրվում ... Բժեկական ֆարսում դարունակվող սեղեկություններին ծանոթանալու նդասակով կալանավորված անձին կամ դասադարսյալին, ինչդես նաև նրանց գրավոր համաձայնությամբ մասնացույց արված անձանց սրվում են բժեկական ֆարսից ֆաղվածք կալանավորված անձի կամ դասադարսյալի առողջական վիճակի մասին (51-րդ կէտ):

Դեղերը և այլ դարագաները կալանավորված անձանց և դասադարսյալներին առձեռն չի սրվում, բացառությամբ կյանքին սղառնացող հիվանդությունների դեմքի, երբ դեղերի ընդունումը կրում է անհեսաձգելի բնույթ: Դեղորայքի ընդունումը կասարվում է բուժաեխասողի ներկայությամբ, բացառությամբ կյանքին սղառնացող հիվանդությունների դեմքի, երբ դեղերի ընդունումը կրում է անհեսաձգելի բնույթ (52-րդ կէտ):

ՍԱ Է ՕՐԵՆԵԸ

ՀՀ օրենք «Բնակչության բժեկական օգնության և սղասարկման մասին», ընդունված՝ 04.03.1996թ.

Հոդված 12. Ձերբակալված, կալանավորված եւ ազասազրկման վայրերում դասիժ կրող անձանց բժեկական օգնություն եւ սղասարկում սսանալու իրավունքները

Ձերբակալված, կալանավորված եւ ազասազրկման վայրերում դասիժ կրող անձինք իրավունք ունեն սսանալ բժեկական օգնություն և սղասարկում՝ Հասասանի Հանրադեսության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

ՀՀ օրենք «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց ղափելու մասին», ընդունված՝ 06.02.2002թ.

Հոդված 13. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց իրավունքները

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իրավունք ունի՝

- 1) մայրենի կամ իրեն հասկանալի այլ լեզվով ճեղեկություններ ստանալ իր իրավունքների, ազատությունների և դատականությունների վերաբերյալ.
- 2) իր նկատմամբ բարեկիրք վերաբերմունքի.
- 3) իր իրավունքների և ազատությունների խախտման վերաբերյալ դիմումներով, բողոքներով, ինչդեպ անձամբ, այնպես էլ դաժարանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով դիմել ձերբակալվածներին ղափելու վայրի կամ կալանավորվածներին ղափելու վայրի վարչակազմին, նրանց վերադաս մարմիններին, դասարանին, դասախազությանը, մարդու իրավունքների դաժարանին, ղեկավար և ճեղական իմֆնակառավարման մարմիններին, հասարակական միավորումներին և կուսակցություններին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, ինչդեպ նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների դաժարանության միջազգային մարմիններին կամ կազմակերպություններին.
- 4) առողջության դափնաման, այդ թվում՝ ստանալ բավարար սնունդ, անհետաձգելի բժշկական օգնություն, ինչդեպ նաև զննվել իր ընտրած բժշկի կողմից իր դրամական միջոցների հաշվին.
- 5) սոցիալական ադափվության.
- 6) ստանալ իրավաբանական օգնություն.
- 7) անձնական անվանագրության ադափվման.
- 8) մտքի, խղճի և դավանանքի, քաղաքական կամ այլ հայացքների ազատության.
- 9) հաղորդակցվել արտաին աշխարհի հետ.
- 10) հանգստի, ներառյալ՝ բացօթյա զբոսանքի կամ մարմնամարզության և ութժամյա գիշերային քնի իրավունք, որի ընթացքում արգելվում է նրան ներգրավել դատավարական կամ այլ գործողությունների, բացառությամբ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի.
- 11) կոչվել իր անվամբ կամ ազգանվամբ.
- 12) անձնական ընդունելության խնդրանքով դիմել ձերբակալվածներին ղափելու վայրի կամ կալանավորվածներին ղափելու վայրի ղեկին, դրանց գործունեության նկատմամբ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմիններին.
- 13) իր մոտ ունենալ քրեական գործին կամ իր իրավունքների և օրինական շահերի դաժարանությանն առնչվող փաստաթղթեր և գրառումներ, բացառությամբ այն փաստաթղթերի և գրառումների, որոնք դարձնակում են ղեկական կամ ծառայողական կամ օրենքով դափնամվող այլ գաղտնիք.
- 14) մասնակցել քաղաքացիաիրավական գործարքների:

Կալանավորված անձը նաև իրավունք ունի՝

1) ստանալ կրթություն, զբաղվել ստեղծագործ աշխատանքով.

2) աշխատել.

3) կալանավորվածներին դաշտային վայրի խանութից կամ կրթակից կամ վարչակազմի միջոցով ձեռք բերել սնունդ և առաջին անհրաժեշտության առարկաներ.

4) ստանալ և ուղարկել դրամական փոխանցումներ:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձին վերադառնալու են նաև օրենքով սահմանված այլ իրավունքներ...

Հոդված 16. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց զբոսանք

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց զբոսանքը կազմակերպվում է ցերեկային ժամերին՝ դրա համար նախատեսված տարածքում:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց զբոսանքի սևողությունը չի կարող դակաս լինել օրական մեկ ժամից:

Հոդված 19. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց սնունդը, սննդամթերք և անհրաժեշտ առարկաներ ձեռք բերելը

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձն առաջադրվում է առողջության և ուժերի դաշտային համար բավարար անվճար սննդով, որի նվազագույն չափաբաժինները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Սննդի որակը և սննդարարությունը սահմանված նվազագույն չափաբաժիններից դակասեցնելը, այդ թվում՝ որդես տույժի միջոց, արգելվում է:

Ձերբակալված կամ կալանավորված հղի կանայք, կերակրող մայրերը, անչափահասները, ինչդես նաև ձերբակալված կամ կալանավորված հիվանդ անձինք առաջադրվում են անվճար հասուկ սննդով, որի տեսականին և նվազագույն չափաբաժինները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձը ղեկ է առաջադրված լինի խմելու ջրով:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իր միջոցներով կարող է ձեռք բերել սնունդ և անհրաժեշտ ու չարգելված առարկաներ: Սննդամթերք և առաջին անհրաժեշտության առարկաներ ձեռք բերելու կարգը սահմանվում է ներքին կանոնակարգով:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձի կողմից սննդի ընդունումից հրաժարվելու դեպքում ձերբակալվածներին դաշտային կամ կալանավորվածներին դաշտային վայրի ղեկը կամ նրան փոխարինող անձը դարձավ է դարգել դրա դասճառները և այդ մասին հայտնել փրեսկան վարույթն իրականացնող,

ինչդեռ նաև հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմիններին: Սննդի ընդունունից հրաժարվելու փաստը չի կասեցնում ձերբակալված կամ կալանավորված անձին այլ վայրեր տեղափոխելը և դասավարական գործողությունների մասնակցելը: Անհրաժեշտության դեպքում փոխադրումը կարող է իրականացվել բուժաժխասողի ուղեկցությամբ:

Չորրորդ 20. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց նյութակենցադային դայմանների աղահովումը

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց համար ստեղծվում են սանիտար-հիգիենիկ և հրդեհային անվտանգության դահանջներին համադասասխանող նյութակենցադային դայմաններ:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց հասկացված բնակելի սարածքը դեռ է համադասասխանի ընդհանուր բնակելի սարածքների համար սահմանված շինարարական և սանիտարահիգիենիկ նորմերին: Ձերբակալված և կալանավորված անձանց հասկացված բնակելի սարածության չափը չի կարող դակաս լինել չորս քառակուսի մետրից՝ յուրաքանչյուր անձի համար:

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց սրամադրում են անհասական ֆնելու տեղ և անկողնային դարազաներ:

Ձերբակալված և կալանավորված անձինք կրում են իրենց հագուստը: Անհրաժեշտության դեպքում նրանք աղահովվում են կլիմայական դայմաններին, սեռին համադասասխան միասնական նմուշի հագուստով:

Չորրորդ 21. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց բուժանիտարական օգնությունը, անձնական հիգիենան

Ձերբակալված և կալանավորված անձանց բուժանիտարական և բուժկանխարգելիչ օգնությունը կազմակերպվում է Հայաստանի Հանրադեսության առողջադահության ոլորտը կարգավորող օրենսդրությանը համադասասխան: Ձերբակալված և կալանավորված անձանց բուժանիտարական և բուժկանխարգելիչ օգնությունը կազմակերպելու, առողջադահական մարմինների բուժական հիմնարկներից օգսվելու և այդ նդասակով դրանց բժեկական անձնակազմին ներգրավելու կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրադեսության կառավարությունը:

Ձերբակալվածներին դահելու վայրի և կալանավորվածներին դահելու վայրի վարչակազմերն աղահովում են ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց առողջության դահողանմանն ուղղված սանիտարահիգիենիկ և հակահամաճարակային դահանջների կասարումը:

Կալանավորվածներին դահելու վայրում դեռ է աշխատի ընդհանուր մասնագիտացում ունեցող առնվազն մեկ բժիշկ:

Մասնագիտացված բուժօգնության կարիք ունեցող ձերբակալված կամ կալանավորված անձը փոխադրվում է հասուկ մասնագիտացված կամ ֆաղա-

բացիական բուժաստիճանում: Ձերբակալված և կալանավորված անձանց բժշկական, այդ թվում՝ հոգեբուժական օգնություն ցույց տալու, նրանց բուժհաստատություններում տեղափոխելու, ինչպես նաև բուժօգնություն ստանալու գործում այդ հաստատությունների աշխատողներին ներգրավելու կարգը սահմանում է լիազորված մարմինը:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձի մոտ մարմնական վնասվածք հայտնաբերելու դեպքում ձերբակալվածներին տեղափոխելու վայրի կամ կալանավորվածներին տեղափոխելու վայրի բուժաօգնություն կամ հրավիրված բուժաօգնություն անհատապես կատարում է բուժօգնություն, որին կարող է մասնակցել ձերբակալված կամ կալանավորված անձի ընտանիքի անդամները: Բժշկական օգնությունը իրականացվում է ձերբակալվածներին տեղափոխելու վայրի կամ կալանավորվածներին տեղափոխելու վայրի վարչակազմի ծառայողի լսողության, իսկ մինչև բժշկի կողմից հակառակը չդրված դեպքերում՝ նաև տեղափոխման սահմաններից դուրս: Բուժօգնության արդյունքները սահմանված կարգով գրանցվում են անձնական գործում, և այդ մասին իրազեկում են հիվանդին, ինչպես նաև ֆրեսկան վարույթն իրականացնող մարմին:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձի ծանր հիվանդության կամ մահվան դեպքում ձերբակալվածներին տեղափոխելու վայրի կամ կալանավորվածներին տեղափոխելու վայրի վարչակազմն այդ մասին անհատապես տեղեկացնում է ձերբակալված կամ կալանավորված անձի մեծավոր ազգականներին, ֆրեսկան վարույթն իրականացնող մարմին և հսկողություն իրականացնող դատախազին:

Օսարերկրյա ֆալսիֆիկացիայի ունեցող ձերբակալված կամ կալանավորված անձի ծանր հիվանդության կամ մահվան դեպքում համադատախազն հիմնարկի վարչակազմն այդ մասին անհատապես հայտնում է վերադաս մարմին, որն էլ տեղեկացնում է ռեզիստանտ գերատեսչություններին, այդ թվում՝ համադատախազի տեսության դիվանագիտական ներկայացուցչությանը կամ հյուպատոսական հիմնարկին:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված գործողությունները կատարելուց հետո աշխատանքը հանձնվում է այն տեղափոխող անձին՝ նախատեսված սալով մեծավոր ազգականներին: Եթե աշխատանքը երեք օրվա ընթացքում չի տեղափոխվել, հուղարկավորությունը կատարվում է տեսության հաշվին:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձի մոտ ծանր հիվանդություն հայտնաբերելու դեպքում, որը կարող է հանգեցնել նրա հոգեկան խանգարման կամ մահվան, համադատախազն հիմնարկի տեսքով բժշկական եզրակացության հիման վրա միջոցառում է ֆրեսկան վարույթն իրականացնող մարմին և հսկողություն իրականացնող դատախազին՝ հարկադրանքի միջոցով վերացնելու կամ փոխելու վերաբերյալ:

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձը տեղ է հնարավորություն ունենա մարդկային արժանապատվությունը չնվասացնող տարիքային բավարար-

րել իր սանիտարահիգիենիկ լուծումները: Նրա անձնական հիգիենայի լուծումները լուծումները և կանոնները սահմանվում են ներքին կանոնակարգով:

Արգելվում է ձեռքակալված կամ կալանավորված անձին ենթարկել որևէ բժշկական կամ գիտական փորձի՝ անկախ վերջինիս համաձայնության:

ՁԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱՆԱՅՄԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱՎԱՆՁՆՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Նախորդ բաժնում թվարկված իրավունքները ոչ միշտ են դառաժանված կամ լիարժեք գործող: Այնուամենայնիվ, անազատության մեջ զսնվող անձինք ունեն **սահմանադրական իրավունք՝** դառաժանելու իրենց իրավունքները և ազատությունները և այդ նույնպես համար դիմելու մարդու իրավունքների դառաժանին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների դառաժանության միջազգային մարմիններին:

ԳԻՇԵՔ.

3ուրաբանչյուր ու ունի իր իրավունքների և ազատությունների իրավական դառաժանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

3ուրաբանչյուր ու իրավունք ունի օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով սահմալու մարդու իրավունքների դառաժանի աջակցությունը:

3ուրաբանչյուր ու իրավունք ունի իր իրավունքների ու ազատությունների դառաժանության խնդրով դիմելու մարդու իրավունքների և ազատությունների դառաժանության միջազգային մարմիններին:

«Քրեակասարողական ծառայության մասին» 77 օրենքի 24-րդ հոդվածով ամրագրված են փրեակասարողական ծառայողի դառաժանությունները, որոնք հանդիսանում են իրավունքի իրականացման երախիքներ: Ըստ այս հոդվածի **5-րդ կետի** փրեակասարողական ծառայողը դառաժան է *սահմանված կարգով և ժամկետներում* առաջարկությունները, դիմումները և բողոքները փնության առնել և դրանց ընթացքի սալ: Քրեակասարողական հիմնարկներում բողոքարկման մեխանիզմն ըստ սարքեր մակարդակների սահմանված է **77 կառավարության 2006 թվականի մայիսի 26-ի թիվ 825-Ն որոշմամբ:** Մասնավորապես, *փրեակասարողական վարչության բժշկական սղասարկման բաժնի ղեկը* դառաժան է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ընթացքի սալ փաղափացիների առաջարկություններին, դիմումներին և բողոքներին (20-րդ հոդված), *փրեակասարողական վարչության բժշկական սղասարկման բաժնի մասնագետը՝* փրեակասարողական վարչության բժշկական սղասարկման բաժնի ղեկի հանձնարարությամբ օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետներում կազմել փաղափացիների առաջարկությունների, դիմումների և բողոքների դառաժանների մախագծեր (21-րդ հոդված), իսկ *բուժական ուղղիչ հիմնարկի ղեկի բուժական գծով սեղակալը* (22-րդ հոդված) և *հիմնարկի բժշկական սղասարկման բաժնի կամ բաժանմունքի կամ խմբի ղեկավարը* (25-րդ հոդված)՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ընթացքի սալ փաղափացիների առաջարկություններին, դիմումներին և բողոքներին:

ՖԻՇԵՔ.

Ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իր առաջարկությունները, դիմումները և բողոքները կարող է սալ ամեն օր, ինչպես գրավոր, այնպես էլ բանավոր: Ձերբակալված կամ կալանավորված անձի առաջարկությունները, դիմումներն ու բողոքները ֆինարկող մարմինները և դաժնասար անձինք դարձվում են ֆինարկել դրանք Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ու ժամկետներում, իսկ ընդունված որոշումների մասին տեղյակ դառնել նրանց: Ձերբակալվածներին դաժնասար վայրերի կամ կալանավորվածներին դաժնասար վայրերի վարչակազմի որոշումների ու գործողությունների առթիվ ներկայացված առաջարկությունները, դիմումները և բողոքները չեն կասեցնում այդ որոշումների և գործողությունների կատարումը:

Դասախազմին, դասավորին, մարդու իրավունքների դաժնասարին, դաժնասարին, ձերբակալվածներին դաժնասար վայրերի և կալանավորվածներին դաժնասար վայրերի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող մարմիններին հասցեագրված առաջարկությունները, դիմումները և բողոքները կնված փաթեթով մեկ օրվա ընթացքում ուղարկվում են հասցեատիրոջը:

Ձերբակալված և կալանավորված անձինք, իրենց իրավունքներն ու ազատություններն իրականացնելիս, դարձվում են դաժնասար կալված անձանց արգելանքի կամ կալանավորված անձանց կալանքի տակ դաժնասար կարգն ու դաժնասարները, ինչպես նաև այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

ՍԱ Է ՕՐԵՆՔԸ

33 Սահմանադրություն

Հոդված 18. Յուրաքանչյուր ով ունի իր իրավունքների եւ ազատությունների դասական, ինչպես նաեւ դեժնասար այլ մարմինների առջեւ իրավական դաժնասարության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

Յուրաքանչյուր ով ունի իր իրավունքները եւ ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով դաժնասարելու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի իր իրավունքների ու ազատությունների դաժնասարության համար օրենքով սահմանված հիմքերով եւ կարգով ստանալու մարդու իրավունքների դաժնասարի աջակցությունը:

Յուրաքանչյուր ով, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային դաժնասարներին համադասարախան, իրավունք ունի իր իրավունքների ու ազատությունների դաժնասարության խնդրով դիմելու մարդու իրավունքների եւ ազատությունների դաժնասարության միջազգային մարմիններին:

Հոդված 19. Յուրաբանչյուր ո՞ր ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչո՞քես նաեւ իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը դարգելու համար հավասարության դայնմաններում, արդարության բոլոր դահանջների դահողանմամբ, անկախ եւ անկողմնակալ դասարանի կողմից ողջամիս ժամկետում իր գործի հրադարակային ֆննության իրավունք...

Հոդված 20. Յուրաբանչյուր ո՞ր ունի իրավաբանական օգնություն սանալու իրավունք: Օրենքով նախատեսված դեղերում իրավաբանական օգնությունը ցույց է սրվում դետական միջոցների հաշվին:

Յուրաբանչյուր ո՞ր ունի ձերակալման, խափանման միջոցի ընտրման կամ մեղադրանքի առաջադրման դահից իր ընտրությամբ դատտղան ունենալու իրավունք:

Յուրաբանչյուր ո՞ր ունի իր նկատմամբ կայացված դատավճռի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերադաս դատարանի կողմից վերանայման իրավունք:

Յուրաբանչյուր դատատարտյալ ունի ներման կամ նշանակված դատիժը մեղմացնելու խնդրանքի իրավունք:

Տուժողին դատճառված վնասը հատուցվում է օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ օրենք «Ձերակալված և կալանավորված անձանց դահելու մասին», ընդունված՝ 06.02.2002թ.

Հոդված 18. Ձերակալված և կալանավորված անձանց առաջարկությունները, դիմումները և դրանք բողոքարկելու կարգը

...Արգելվում է որևէ ձևով հետադնդումը ձերակալված կամ կալանավորված անձանց նկատմամբ՝ իրենց իրավունքների և օրինական շահերի խախտումների վերաբերյալ առաջարկություններ, դիմումներ, բողոքներ ներկայացնելու դեղում: Նման հետադնդում իրականացնող անձինք կրում են օրենքով սահմանված դատասխանատվություն:

Ինչդեռ Հայաստանի Հանրապետության բոլոր ֆաղափացիների, այնպես էլ ձերբակալված, կալանավորված և դատադատված անձանց իրավունքները երաշխավորված են ոչ միայն հայաստանյան ներքինական, այլ նաև միջազգային սարքեր նորմերով: Մինչ օրս Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է սարքեր միջազգային իրավական ակտերի, որոնք հանդիսանում են մեր երկրի իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը: Բժեկական օգնության և սղասարկման ոլորտում ձերբակալված, կալանավորված և դատադատված անձանց իրավունքների շեսանկյունից առավել կարևորներն են¹

- **Քաղաքացիական և ֆաղափական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՔՔԻՄԴ)**, որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականի հունիսի 23-ին, և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա սեպտեմբերի 23-ին.
- **Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՏՏՍՄԻՄԴ)**, որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականին, Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա սեպտեմբերի 23-ին.
- **Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների դաշնագրի մասին եվրոպական կոնվենցիա (Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա, ՄԻԵԿ)**, որը Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել է 2001 թվականի հունվարի 25-ին, վավերացվել է Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 26-ին.
- **Եվրոպական սոցիալական խարտիա**, որը Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել է 2004 թվականի հունվարի 21-ին և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա հոկտեմբերի 18-ին:

ՀԻՇՇՔ.

Միջազգային դաշնագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային դաշնագրում սահմանվում են այլ նորմեր, ֆան նախատեսված են օրենքներով, ադա կիրառվում են այդ նորմերը:

1 Այս տեղեկությունը կարող է օգտակար լինել նաև Ձեր փաստաբանի համար: Գրույկում ներկայացված են միայն բժեկական օգնության և սղասարկման ոլորտում առավել կարևոր միջազգային իրավական ակտերը: Դրանց ամբողջական ցանկը ներկայացված է «Պացիենտի իրավունքները բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս. գործնական ուղեցույց» գրքում (էլեկտրոնային սարքերակը մասշեղի է հեկայալ էջում՝ <http://www.healthrights.am/practitioner-guide-arm/>):

Միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերի և սկզբունքների որդեգրմամբ Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է դարսականություններ, որոնց ուժով յուրաքանչյուր ոք, այդ թվում՝ ձերբակալված, կալանավորված և դասադասված անձը, ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության, անձնական կյանքի գաղտնիության, սեղեկասվություն ստանալու, մարդու մարմնի անձեռնմխելիության, կյանքի, առողջության հնարավորինս առավելագույն հասանելի մակարդակի, խոշտանգումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանադասվությունը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու, հանրային ֆաղափականությանը մասնակցելու և, վերջապես, հավասարության իրավունքներ:

ԱՂՅՈՒՄԱԿ. Բուժօգնություն ստանալու ոլորտում մարդու իրավունքների վերաբերյալ հիմնական միջազգային չափանիւնները

Իրավունքի անվանումը	Համադասասխան միջազգային փաստաթուղթ	Խախտման օրինակ
Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 9.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Կասկածյալը թափվում է ոստիկանությունում առանց իրավական հիմքի:
Անձնական կյանքի և գաղտնիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 17.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Դասադասյալի ՄԻԱԿ-կարգավիճակը հրադարակվում և հայտնի է դառնում ինչդեպ ԶԿՀ ծառայողներին, այնդեպ էլ մյուս դասադասյալներին:
Տեղեկասվություն իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Դասադասյալին իր առողջական վիճակի, կասարված հեսազոտությունների արդյունքների և նշանակված բուժման վերաբերյալ որևէ տեղեկություն չեն ներկայացնում:
Մարմնի անձեռնմխելիության իրավունք	ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Դասադասյալին իր կամքին հակառակ ենթարկում են բժշկագիտական փորձարկման:

Կյանքի իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 2.1	Բյուրուրացական ֆաբրիկաների դաժնառով ձգձգվում է դասադարձային կյանքի վսանգ սդառնացող սուր վիճակի անհեսաձգելի բուժօգնության կազմակերդումը և սեղակոխումը ֆադաբցիական մասնագիսացված կլինիկա:
Առողջության առավելագույն հասանելի մակարդակի իրավունք	ՏՏՍԻՄԴ, հոդվ. 12 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Դասադարձային հնարավորություն չի սրվում օգսվել ֆադաբցիական ռեաբիլիսացիոն բուժումից:
Խոսանգումներից և դաժան, անմարդկային ու աժանադասվությունը նվասացնող վերաբերմունքից ազաս լինելու իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 7 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 10.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 3	Ցավերից գալարվող ձերբակալված անձը ժամեր Եաունակ մասնվում է անուԵադրության:
Հանրային ֆադաբականությանը մասնակցելու իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 25	Դասադարձային թույլ չեն սալիս սսեղծելու կալանավորված անձանց Եահերի դաԵսդանության հասաբակական կազմակերդություն:
Խսրականությունից գերծ մնալու և հավասարության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 26 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՏՏՍԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 14 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Բարձր-վարակիչ թոբային սուբերկույոգով հիվանդ կալանավորին մեկուսացրել են առանձին հիվանդասենյակում՝ թողնելով առանց դաԵաճ բժեկական հսկողության և բուժֆույրական խնամքի:

ՀԻՇԵԶ.

Սարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերը

1. ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԵՔ

Յուրաբանչյուր ոբ ունի ազասության և անձնական անձեռնմխելիու-

թյան իրավունք: Ոչ ոք չի տեսք է ենթարկվի կամայական ձերբակալման կամ կալանքի: Ոչ ոք չի տեսք է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այն-
դիսի հիմքերով և այնդիսի ընթացակարգին համադասասխան, որոնք
սահմանված են օրենքով (ՔՔԻՄԴ 9-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիու-
թյան իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան
հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով ... անձանց օրի-
նական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը
կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, հարբե-
ցողներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական
կալանքի վերցնելը (ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ե» կետ):

2. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել փնհաճ կամ անօրինական միջամտության
իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, փնհաճ կամ անօրինական
ոսնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակ-
ցության գաղտնիքի նկատմամբ, կամ էլ անօրինական ոսնձգության իր
դասվի ու բարի համբավի նկատմամբ (ՔՔԻՄԴ 17-րդ հոդվածի 1-ին
մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակա-
րանի և նամակագրության հարգանքի իրավունք (ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածի
1-ին մաս):

3. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք.
այդ իրավունքն ընդգրկում է անկախ լինելու սահմաններից բա-
նավոր, գրավոր կամ մամուլի միջոցով կամ էլ գեղարվեստական ձևով
արտահայտված կամ մի այլ ձևով սեփական ընտրությամբ բոլոր տեսա-
կի տեղեկություններ ու գաղափարներ որոնելու, ստանալու և տարածելու
ազատությունը (ՔՔԻՄԴ 19-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր առողջության մասին հավաքված ցանկացած
տեղեկություն ստանալու իրավունք (ՄԻԵԿ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

4. ՄԱՐՄՆԻ ԱՆՁԵՌՆՄԻԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Առողջադատության ոլորտում միջամտությունը կարող է իրականացվել
միայն այն դեպքում, երբ դրան ենթարկվող անձն ինքնական և գիտակ-
ցաբար է սվել իր համաձայնությունը (ՄԻԵԿ 5-րդ հոդված):

5. ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի կյանքի իրավունք: Այդ իրավունքը լիարժեք է
դաստիարակի օրենքով: Ոչ ոք չի տեսք է կամայականորեն զրկվի կյանքից

(ԶԶԻՄԴ 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաբանչյուրի կյանքի իրավունքը լիարժեքորեն պահպանվում է օրենքով: Ոչ մեկին չի կարելի դիտարկել որպես զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կասարումն դասարանի կայացրած դասավճառի՝ այն հանցագործության համար, որի կադավազության օրենքով նախատեսված է այդ լիարժեքը (ՄԻԵԿ 2-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

6. ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆԱ ՅԱՍԱՆԵԼԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԻՐԱՎՈՒՄԸ

1. Սույն դաճնագրին մասնակցող լիարժեքությունները ճանաչում են ֆիզիկական և հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի բոլորի իրավունքը: 2. Այդ իրավունքի լիակատար իրականացմանը հասնելու համար՝ սույն դաճնագրին մասնակցող լիարժեքությունների կողմից ձեռնարկվելիք ֆայլերը լիարժեք է ներառեն ... գ) համաճարակային, սեղաճարակային, մասնագիտական և այլ հիվանդությունների կանխարգելումը, բուժումը և վերահսկումը. դ) այնպիսի լիարժեքությունների ստեղծում, որոնք կարող են աղանդավել հիվանդության լիարժեքում բոլորի նկատմամբ բժշկական օգնությունը և բժշկական խնամքը (ՏՏՄԻՄԴ 12-րդ հոդված):

Առողջության լիարժեքության իրավունքի աղանդավել իրացումն աղանդավելու նղանակով Կողմերը լիարժեքավորում են, ուղանակիորեն կան լիարժեք կան մասնավոր կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, ձեռնարկել համաղանակախան միջոցներ, որոնք, մասնավորաղան, ուղանակ կլինեն՝ 1) վանառողջության լիարժեքները հնարավորին չաղան վերացնելուն, 2) խորհրղանակական և կղանակական հնարավորություններ աղանդավելուն՝ առողջությունը խղանելու և առողջության հարցերուն աղանակ լիարժեքախանակությունը խղանաղանելու նղանակով, 3) համաճարակային, սեղային (ենղանակ) և այլ հիվանդությունները, ինչղան նան դղանակ լիարժեքաղանները հնարավորին չաղան կանխելուն (ԵՍԻ 11-րդ հոդված):

7. ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄՆԵՐԻՑ ԵՎ ԴԱԺԱՆ, ԱՆՄԱՐԴԱՅԻՆ ՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՎԱՍՏԱՑՆՈՂ ՎԵՐԱԲԵՐՍՈՒՄԸ ԵՎ ԱՋԱՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄԸ

Ոչ ողան չղան ենղանակ խոճանղաններին կան դաղան, աղանարկային կան աղանակաղանակությունը նղանակնող վերաղանունին կան լիարժեք: Մասնավորաղան, ոչ ողան չղան կարող աղանակ իր աղան արհակաղանակ համաղանության ենղանակվել բժշկական կան գղանակական փորղան (ԶԶԻՄԴ 7-րդ հոդված):

Աղանությունից զղանակ բոլոր աղանակ ողան մարղանակական վերաղանունին և մարղային աղանակին հանուկ աղանակաղանակության հարղան իրավունք (ԶԶԻՄԴ 10-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Ոչ ոք չդիմացնի և եմթարկվի խոստանալու մեծերի կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ դատարարի (ՄԻԵԿ 3-րդ հոդված):

8. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
Յուրաքանչյուր ֆաղափար... առանց... սահմանափակումների... դիմաց է իրավունք և հնարավորություն ունենալ (ա) մասնակցելու դատարանի գործերը վարելուն՝ ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով (ԶԶԻՄԴ 25-րդ հոդված):

9. ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՁԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ԵՎ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ և առանց որևէ խտրականության օրենքով ենթակա են հավասար դատարանության: Այդ առնչությանը որևէ կարգի խտրականություն դիմաց է արգելվի օրենքով և օրենքը բոլոր անձանց համար դիմաց է երաշխավորի հավասար և արդյունավետ դատարանություն խտրականությունից, ըստ որևէ հասկանիչի, այն է՝ ըստ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ֆաղափարական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային վիճակի, ծննդի կամ այլ հանգամանքի (ԶԶԻՄԴ 26-րդ հոդված):

Սույն դաժնագրի մասնակից դատարանները պարտավորվում են ադապտվել, որ սույն դաժնագրում հռչակված իրավունքները կհարկանացվեն առանց որևէ խտրականության, այն է՝ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ֆաղափարական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ծննդի կամ այլ հանգամանքի կադակցությանը (ԶԶԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ՏՄՄԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Սույն Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն ադապտվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, ֆաղափարական կամ այլ համոզմունքներից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոխանակությանը դատարանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից (ՄԻԵԿ 14-րդ հոդված):

ՊԱՅԻՆՏԻ 14 ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՎԵՐԱԿԱՆՔՆՈՒՄԸ ԽԱԽՏՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

2002 թվականին եվրոպական կազմակերպություններից մեկի՝ «Ակտիվ ֆաղափարության ցանցի» կողմից մշակվել է Պացիենտների իրավունքների եվրոպական խարտիան, որը սահմանում է Պացիենտի իրավունքների հստակ, համադարձակ շրջանակ: Թեև խարտիան իրավաբանորեն դարձադիր չէ, սակայն այն թույլ է տալիս ի մի բերել ձեռքակալված, կալանավորված և դատադատված անձանց՝ որդես մարդու իրավունքների խախտման շեղանկյունից խոցելի խումբ ներկայացնող Պացիենտների հիմնական իրավունքները բուժօգնություն ստանալիս: Նկատելի է նաև, որ այս իրավունքների մեծ մասն իր արձագանքում է գտել հայաստանյան օրենսդրության մեջ: Պացիենտի 14 իրավունքների իմացությունը թույլ է տալիս արագ կողմնորոշվել և հասկանալ, թե առանձին դեպքերում կոնկրետ որ իրավունքն է խախտվել:

ԳԻՇԵՔ.

Խարտիայով սահմանված Պացիենտի 14 իրավունքներն են՝

1. Կանխարգելման միջոցառումների իրավունք
2. Բուժօգնության մատչելիության իրավունք
3. Առողջական վիճակի և բուժօգնության վերաբերյալ ժողովրդական օրենսդրության ստանալու իրավունք
4. Բժշկական միջամտությանը համաձայնություն տալու իրավունք
5. Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողի ազատ ընտրության իրավունք
6. Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և գաղտնիության իրավունք
7. Պացիենտի ժամանակը հարգելու իրավունք
8. Բուժման որակի չափորոշիչների թափանցանքի իրավունք
9. Բուժման անվտանգության իրավունք
10. Նորարարության և ժամանակակից բուժման իրավունք
11. Ոչ անհրաժեշտ առաջադրանքներից և ցավից զերծ մնալու իրավունք
12. Բուժման անհատական մոտեցման իրավունք
13. Բողոքարկման իրավունք
14. Փոխհատուցման իրավունք

Ինչդեռ շեղումն է, վերոնշյալ 14 իրավունքներից նախավերջինը *բողոքարկման իրավունքն է*, իսկ վերջինը՝ *փոխհատուցում ստանալու իրավունքը*: Ուստի, բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս, եթե կարծում եք, որ Ձեր իրավունքները խախտվել են, ապա խորհուրդ ենք տալիս ձեռնարկել համադարձակ

ՀՀ Արդարադատության նախարարություն

Նախարար` Հրայր Թովմասյան
Հասցե` Երևան 0078, Հալաբյան փ., Շ. 41ա
Հեռախոսահ հեռ.՝ 344677
Զարևուդարություն՝ 319096
Էլ. փոստ՝ info@moj.am
Վեբ-կայք՝ www.moj.am

ՀՀ Արդարադատության նախարարության փրեակասորդական վարչություն

Վարչության ղեկավար` Հայկ Հարությունյան
Հասցե` Երևան 0061, Արճապետյան փող., Շ. 63
Հեռախոսահ հեռ.՝ 442904
Զարևուդարություն՝ 443077

ՀՀ Առողջապահության նախարարություն

Նախարար` Հարություն Զուլալյան
Հասցե` Երևան 0010, Հանրապետության հրապ., կառավարության
սուն 3
Հեռախոսահ հեռ.՝ 544028, 544027
Թեժ գիծ՝ 528872
Էլ. փոստ՝ info@moh.am
Վեբ-կայք՝ www.moham

Սարդու իրավունքների դաժարան

Պաժարանի Արմեն Հարությունյան
Հասցե` Երևան 0002, Պուլսկինի փ. 56ա
Հեռ.՝ 537651,
Ֆաքս՝ 538842
Էլ. հասցե՝ ombuds@ombuds.am
Վեբ կայք՝ www.ombuds.am

Հանրային դաժարանի գրասենյակ

Ղեկավար` Մասիս Ղազանչյան
Հասցե` Երևան 0009, Կորյունի փ., Շ. 8 բն. 5
Հեռ.՝ 583844, 586015

Հելսինկյան ֆաղաֆագիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ

Ղեկավար` Արթուր Սաֆունց
Հասցե` Վանաձոր, Տիգրան Մեծի փ. 59
Հեռ.՝ 0322- 42268
Էլ. հասցե՝ hcav@hcav.am

Վեբ կայք՝ www.hcav.am

Հակաթմրամոլային ֆաղափացիական դաշինք ՀԿ

Վիոլետա Ջոփունյան, իրավաբան

Հասցե՝ Երևան 0040, Աճառյան փ. 2-րդ նրբանցք 2

Հեռ.՝ 621635

Էլ. հասցե՝ info@healthrights.am

Վեբ կայք՝ www.healthrights.am